

## מערך שיעור – חיות בר ביישובים

פיתוח וכתובה: ד"ר אורית אנגלברג

בסיוע מוזימגנאגיי וד"ר עמית דולב – רשות הטבע והגנים

קראו והגיבו: ד"ר רוחמה ארנברג, חני פלג וחגית ענתר – משרד החינוך

**קהל היעד:** יסודי, חטיבת ביניים וחטיבה עליונה

**אורך הפעילות:** 45 דקות (שיעור)

### מטרות השיעור:

- 1) התלמידים יכירו את התופעה של כניסת חיות בר ליישובים.
- 2) התלמידים יכירו את ההשלכות של תופעת כניסת חיות בר ליישובים.
- 3) התלמידים יכירו פתרונות לצמצום כניסת חיות בר ליישובים.

### טבלה מסכמת למערך השיעור המוצע

| עזרים דרושים                                    | פעילות                                                                                                                                                                                                                 |
|-------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| טיימר<br>מצגת<br>רמקולים<br>דפים וכלי כתיבה     | שקופיות 1 – 5 :<br>פתיחה<br>היכרות עם המושגים מינים מתפרצים ומאזן אקולוגי<br>היכרות עם תופעת כניסת חיות בר ליישובים                                                                                                    |
|                                                 | שקופיות 6 – 12 :<br>השפעת כניסת חיות בר ליישובים על בני האדם.<br>השפעת כניסת חיות בר ליישובים על הטבע ועל חיות הבר.<br>גורמים לכניסת חיות בר ליישובים.<br>פתרונות לצמצום התופעה.<br>מקרה בוחן – סיפורה של הצבועה רותי. |
| דפים וכלי כתיבה<br>בריסטולים וטושים להכנת שלטים | שקופיות 13 - 15<br>פעילות יישום<br>סיכום                                                                                                                                                                               |

## שקופית 1 - שקופית הפתיחה – חזירי בר Abbey Road

מציגים שקופית הומוריסטית שבה נראים חזירי בר חוצים את מעבר החצייה ב Abbey Road, אזכור לתצלום המפורסם של חברי להקת הביטלס חוצים את הכביש הזה.

(במידה והילדים לא מכירים את התצלום, כדאי לאזכר כי להקת החיפושיות היתה מפורסמת מאוד בשנות ה-60 של המאה הקודמת. הם בחרו לצלם את עטיפת האלבום במעבר חצייה ברחוב Abbey Road בלונדון מחוץ לאולפני EMI. בצילום נראים חברי הלהקה צועדים מימין לשמאל על פני מעבר החצייה כשהתנועה בכביש עצורה).

מי לדעתכם חוצה את מי? האם החזירים חוצים את העיר או אולי העיר חצתה את בית הגידול של החזירים? נספר כי מדינת ישראל היא מדינה קטנה וצפופה עם קצב בנייה מהיר במיוחד ונסביר שהבניה של יישובים, שכונות וכבישים מקטינה את שטחי המחיה של חיות הבר. כך הן מוצאות את עצמן יותר ויותר בתוך יישובים.

## שקופית 2 – סרטונים של בעלי חיים בעיר

מציגים שני סרטונים שמראים נוכחות של חיות בר בעיר:

1. [שדגים מתרחצים בבריכת מים בגן ציבורי בתל אביב](#)

נשאל, מה רואים בסרטון? איזה רגש מעורר בנו הסרטון?

צפיה בחיות בר ברחבי העיר מעוררות בנו פליאה.

מה החשיבות של פינות כמו הגן המוצג בסרטון בעבור חיות הבר?

## 2. חזירי בר בחיפה

נספר, כי בשנים האחרונות עלה לכותרות הנושא של כניסת חזירי בר לשכונות מגורים בחיפה. חיפה היא לא המקום היחיד שבו חזירי הבר הגיעו לתחומי היישוב. גם לטבעון, נשר, קריית שמונה, זיכרון יעקב ויישובים כפריים במועצות האזוריות נכנסים יותר ויותר חזירי בר. כפי שהזכרנו, חזירי בר אינם חיות הבר היחידות הנכנסות ליישובים. חיות בר ממינים נוספים התרגלו לקרבת האדם ואיבדו את הפחד ממנו, והן מתועדות בתדירות הולכת וגדלה בקרבת יישובים ואף בתוכם, וכן בשטחי חקלאות, במפעלים ובבסיסי צבא.

## שקופית 3 – חיות בר ליד הבית

נשאל: אילו חיות פגשתם ביישוב שבו אתם גרים? בבית? ברחובות? נעודד את התלמידים לחשוב על כמה שיותר בעלי חיים, החל בחיות בית, כגון חתולים, אוגרים וכלבים, דרך בע"ח שאנו לא מגדלים בבית, אך נתקלים בהם, כגון תיקנים, עורבים ושממיות, וכלה בחיות בר שאולי נכנסות ליישוב שלהם, כגון: חזירי בר, תנים וקיפודים. כדי לעודד את הכיתה לחשוב על כמה שיותר בע"ח, ניתן לשאול את השאלה כמשחק תחרותי בין שתי קבוצות: מי מהן תכתוב יותר שמות של בע"ח שפגשה בבית או ביישוב, בזמן מוקצב של דקה.

נבקש מהתלמידים למיין את הרשימות שלהם לקבוצות ע"פ קטגוריות לפי בחירתם (למשל: חיות בר, חיות מחמד, חיות משק או יונקים, זוחלים, חרקים, עופות...).

שאל: האם הזדמן לכם לראות בשוב שלכם דורבן? קיפוד? חזיר בר? שפן סלעים? צבוע? גרית? יעל? כריש? זאב? או שזה נשמע לכם דמיוני? כדאי להזכיר שבכל ישוב ואפילו בערים בישראל יש הרבה חיות בר. לעתים המפגש עם חיות הבר ביישובים הוא מקסים ומרתק, אך יש יישובים שבהם המפגש הוא יומיומי ומאתגר.

#### שקופית 4 – בעלי החיים זקוקים לסביבה טבעית

כל בעלי החיים שראינו וגם אחרים זקוקים לסביבת חיים מתאימה כדי להתקיים. חשבו על היישוב בו אתם חיים וסביבתו. שערן איך האזור של היישוב שלכם נראה לפני חמישים שנה ולפני מאה שנה. שאל: האם מספר התושבים, הבניינים והכבישים היה דומה? מה היה גודלו של היישוב? האם היישוב שלכם היה צמוד ליישוב הסמוך או מבודד ממנו? ומה המצב כיום? במצב שבו התרחבות השטחים העירוניים מצמצמת את בתי הגידול הטבעיים של חיות הבר האם השינוי הסביבתי משפיע על מגוון המינים הסמוך ליישוב? האם יש מינים שנפגעו כתוצאה מהשינויים ואילו אחרים שגשגו? לאילו סכנות חשופים בעלי חיים ביישובים?

#### שקופית 5 – תמונות של גרית, שועל ויעלים

לפניכם מספר יישובים שבהם נוכחות חיות בר גדולות מורגשת: תנים – מודיעין, בית שאן, תל אביב, רמת-גן, גבעתיים, הוד השרון, חיפה, יישובי כפריים רבים צבועים – באר שבע, מודיעין, עינת זאבים – ערד, שדה בוקר, עין-גדי יעלים – מצפה רמון, עין גדי גריות – יקנעם, חיפה ויישובים כפריים רבים נוספים. שפני סלע – כרמיאל, מעלות, חיפה, טבריה ועוד חזירים – מבשרת ציון, חיפה, כרמיאל, נשר, טירת כרמל, יקנעם, כרמיאל, מעלות, קריית שמונה. ויש חיות בר שנמצאות בכמעט כל יישוב בישראל לדוגמא: קיפודים, עטלפים, זיקיות וצבים.

באזורים רבים בעולם נפגע המגוון הביולוגי בעקבות הגידול באוכלוסיית האדם והתפשטותה לאזורים שבעבר היו סביבות חיים של בעלי חיים. במקרים רבים הפעילות האנושית מפרה את האיזון האקולוגי בטבע, וכתוצאה מכך מינים מסוימים מתרבים יותר ואילו אחרים נפגעים.

בין המינים שהתרבו מעבר למאזן הטבעי, אנו מוצאים מינים שמקורם באזורים אחרים בעולם והתבססו באזורנו (מינים פולשים), ומינים מקומיים שהשינויים בתנאי הסביבה הובילו לעלייה במספרם.

## שקופית 6 – השפעת כניסת חיות בר ליישובים על בני-האדם

נציין, כי יש בצפייה בחיות בר ליד הבית משהו מרגש ומושך. דוגמה לפרויקט מיוחד המבוסס על החוויה המיוחדת הזו נוצר בידי האמנית גל ניסים. היא תכננה סיור המשלב התבוננות בתנים בפארק הירקון, מוסיקה מקורית ומציאות רבודה. פרטים על הפרויקט - [כאן](#).

אולם, למרות שחיות בר ביישובים יכולים לספק לנו חוויה מיוחדת, לעיתים לנוכחות זאת יש בעיות רבות.

נשאל: מה לדעתכם בעייתי בתופעה הזו?

נקשיב לתשובות מבלי להיות שיפוטניים.

נסביר:

- ישנם תושבים שפחדים מהמפגש עם חיות-בר. חשש זה נובע בחלקו מחוסר הכרות, כמו המיתוס שדורבן יורה קוצים.
- פגיעה פיזית: חתולים נטרפו על ידי זאבים, אנשים הותקפו על ידי חזירים.
- פגיעה בבריאות: העברת מחלות כגון כלבת.
- נזק לתשתיות: נזקים לחצרות ולגינות, ליסודות של בניינים ועוד.
- לכולך כתוצאה מהפיכת פחי אשפה ומהפרשות.

## שקופית 7 - גורמים לכניסת חיות בר ליישובים - שועל אוכל מפח אשפה

נשאל: מדוע לדעתכם נכנסות חיות בר לתחומי יישובים?

מקשיבים לתשובות מבלי להיות שיפוטניים.

מסבירים:

- היישובים גדלים ומתפשטים על חשבון שטחי המחיה של חיות הבר.
- זמינות המזון ביישובים גדולה יותר:
  - האכלה של חיות בר
  - האכלה של חיות מחמד
  - פסולת אורגנית בשטחים ציבוריים: עודפי תוצרת חקלאית, עודפי מזון בפחי אשפה פתוחים, מזון עבור משק חי, פגרים.

מספרן של חיות הבר בטבע נשמר בעיקר בזכות איזון עדין בין כמות המזון הטבעית, כמות הטורפים הטבעיים ואופי השטח. שינוי בכמות המזון הזמין לאוכלוסיות של חיות בר משפיע ישירות על יחסי הגומלין במערכת האקולוגית. הזמינות הגדולה של מזון ביישובים גורמת לעלייה חדה בגודל אוכלוסיות בעלי החיים, תופעה המכונה "התפרצות". מלבד זמינות מקורות מזון ומים, חיות בר נכנסות ליישובים גם בשל זמינות מקומות למחסה ולמגורים. למשל, מסלעות חדשות המוקמות בשולי יישובים או בתוכם מהוות לשפני סלע מרחב מחיה קבוע.

[קישור למערך שיעור ולמצגת מלווה בנושא סניטציה](#)

## שקופיות 8 – השפעות של כניסת חיות בר ליישובים על הטבע – קיפוד נגוע

### בסקביאס

עבור בעלי החיים, הסביבה העירונית אינה רק סביבה של הזדמנויות, אלא גם סביבה של סיכונים:

- דריסה
- הידבקות במחלות
- התעללות מכוונת
- טריפה בידי חיות מחמד
- ציד בשל הפרעה לאדם או גרימת נזק

גם לבתי הגידול הטבעיים עלול להיגרם נזק מכניסת חיות בר ליישובים. רבים מהמינים שעושים זאת הם מינים אוכלי כל (אומניבורים=omnivores) שניזונים הן מחיות והן מצמחים, ויש להם תכונות סתגלניות. בגלל זמינות המזון ביישובים הם מתרבים ומגיעים לצפיפות פרטים גדולה - נקרא כושר נשיאה<sup>1</sup>, הם עלולים להשפיע במידה רבה על סביבתם:

- לחץ טריפה על מינים חלשים מהם
- דחיקה תחרותית של מינים אחרים.
- הגברת הסיכון להדבקה במחלות.

מצב זה עלול לסכן את יציבות המערכות האקולוגיות, לאיים על קיומן של אוכלוסיות נטרפים טבעיות ולגרום להתדרדרות מצבן עד כדי הכחדה. כלומר – מינים מתפרצים פוגעים במגוון הביולוגי.

סוגיה אקולוגית כואבת בממשק שבין העיר לטבע היא השפעתן הדרמטית של חיות המחמד, ובראשן חתולי הבית, על חיות הבר המקומיות. החתול הוא צייד מיומן בעל אינסטינקט טרף חזק, הפועל גם כשהוא שבע ומטופל היטב, מה שמוביל לפגיעה אנושה באוכלוסיות של ציפורי שיר – במיוחד בגוזלים שטרם למדו לעוף – ובזוחלים איטיים כמו לטאות, זיקיות ושממיות. בשונה מטורפים בטבע, שצפיפותם מוגבלת על ידי זמינות המזון, אוכלוסיית החתולים בערים וביישובים צפופה עשרות מונים מהמצב הטבעי (בשל האכלה יזומה ומזון זמין). מצב זה יוצר "לחץ טריפה" בלתי פוסק, שאינו מאפשר לאוכלוסיות הבר להתאושש, מדלדל את המגוון הביולוגי בסביבת האדם ומשבש את האיזון העדין של המערכת האקולוגית.

דוגמה ידועה למחלות בהן נדבקות חיות בר ביישובים היא קיפודים שנדבקים במחלת הסקביאס משום שהם אוכלים אוכל שהושאר לחתולים.

סקביאס (בעברית: גרדת) היא מחלת עור שגורמת אקרית טפילית זעירה. אקריות קיימות בטבע בדומה לכינים ולפשפשים. הן חופרות מנהרות בתוך העור ומטילות בתוכו את ביציהן. מדובר במחלה מידבקת, העלולה לפגוע בכל

<sup>1</sup> **כושר נשיאה** - הכושר של בית גידול להחזיק בתוכו ולהזין אורגניזמים חיים. כושר זה מותנה בכמות המשאבים ובכמות הפרטים בבית הגידול. מכאן, ככל שכמות המשאבים קטנה יותר - נחלש כושרו של בית הגידול להחזיק בתוכו אורגניזמים. לדוגמה: ככל שתנאי בית הגידול יבשים יותר - הצמחייה הולכת ומידלדלת. וכן, ככל שכמות הפרטים גדולה יותר - יורד כושרו של בית הגידול להזינה. לדוגמה: ככל שגדלה אוכלוסיית בני האדם - קשה יותר לכדור-הארץ לכלכלה. (לקוח מתוך: הספריה הוירטואלית של מטי"ח)

היונקים, לרבות בני אדם. קיפודים שנדבקו בה מאבדים את הקוצים שלהם, והם אף עלולים למות ממנה אם אין מטפלים בהם. קיפודים נמשכים לנקודות האכלה של חתולי רחוב ואוכלים את מזונם, אף על פי שמזון חתולים אינו מתאים להם כלל. הם נדבקים בסקביאס ובנוסף כיוון שהם אוכלים כמויות גדולות מהנחוץ להם של מזון לא בריא לגופם, הם מתרבים התרבות-יתר וטפילים כגון הסקביאס מתפשטים בקרבם מהר יותר.

סימני הזיהוי החיצוניים של קיפוד חולה בסקביאס הם:

- קושי של הקיפוד לנוע ולאכול

- עור יבש שצבעו אפור

- נשירת קוצים - במצב מתקדם של המחלה.

הקיפוד שבתמונה, למשל, נמצא חולה בסקביאס בגינה בהוד השרון, ובמוקד רשות הטבע והגנים הנחו את המשפחה המדווחת לקחת אותו למרפאה סמוכה, בה מטפלים בהתנדבות בחיות בר, המופעלת ע"י עמותת "למען חיות הבר".

חשוב להזכיר דרכי התמודדות עם בעל חיים פצוע או פגוע במרחבי הישובים:

במידה ונתקלתם בקיפוד חולה, או בחיית בר אחרת במצב של חולי, פציעה או מצוקה, אנא דווחו לעירייה / למועצה במקום מגורכם.

## שקופית 9 – מקרה בוחן – "רותי" הצבועה ממודיעין

בשקופית זו מוצג סיפורה של צבועה מפורסמת שכונתה "רותי", אשר חיה בתוך העיר מודיעין. רותי הפכה לסמל למורכבות החיים המשותפים: מצד אחד היו תושבים שרצו להגן עליה, ומצד שני תושבים שחששו מפניה ודרשו לסלק אותה. בינואר 2018 החליטה רשות הטבע והגנים כי מקומה של הצבועה אינו בעיר. רשות הטבע והגנים לכדה והעתיקה אותה פעמיים (בפעם השנייה למרחק של 30 ק"מ מהעיר), אולם הצבועה שבה וחזרה למקום הולדתה. לאור זאת, החליטה רשות הטבע והגנים ללכדה בפעם השלישית ולהעתיקה דרומה הרחק מכל יישוב, אולם עם הזמן רכשה הצבועה מיומנות, למדה להתרחק מכל פיתיון או מלכודת והקשתה על המנסים ללכוד אותה. למרות שנתפסה והורחקה, היא חזרה לעיר ולבסוף נדרסה למוות (ביולי 2022).

רותי היתה סמל לחיית בר שחרף כל הקשיים בעיר והתנגדות של חלק מהתושבים המשיכה לחיות בתוך העיר.

### **נקודות לדיון בכיתה:**

1. מדוע לדעתכם חזרה רותי לעיר גם אחרי שהרחיקו אותה? (תשובה: זמינות מזון קלה).
2. מה הייתם עושים במקום ראש העיר? כיצד מאזנים בין הפחד של התושבים לבין הרצון לשמור על חיות הבר?

חשוב לציין שרותי גם הפכה לסמל לשינוי גישה כלפי חיות הבר, שכן עם הזמן וההסברה לציבור, פחת הפחד ממנה ואנשים התחילו יותר ויותר להתפעל ממנה. אפילו נפתח לה עמוד פייסבוק. [הקישור לעמוד](#)

כמו כן סיפורה של רותי הגיע לתקשורת ונערכה כתבה בערוץ "כאן" לאחר מותה של רותי. [הקישור לסרטון](#)

## שקופית 10 – פתרונות

ראשית, חשוב לציין שאסור עפ"י החוק לפגוע בחיות בר: לא לצוד, לא להרעיל או לפגוע בדרך אחרת, אסור גם ללכוד אותן! גם לחקלאי שסובל מטריפות של חיות בר אסור לפעול שלא כחוק. אין הוא רשאי לירות ביוזמתו בחיות בר ובוודאי שאסור לו לנסות להרעילן.

בעבר, ניסיונות הרעלה גרמו לאסונות חמורים לאוכלוסיות חיות הבר ולא פתרו כלל את בעיית הטריפות. גם ירי בחיות בר הוא בעל אפקט מצומצם מאוד ביצירת הפחדה, כפי שמלמדות שנים של דילול חזירי בר בחיפה. הירי מתבצע בבעלי-חיים יחידים, וכפי שאומר דר' דרור בן-עמי, זואולוג מאוניברסיטת תל-אביב, "חזיר מת לא לומד".

במצבים מסוימים מאפשרת רשות הטבע והגנים לבצע דילול שהוא הרג מבוקר של בעלי חיים. כמובן השאיפה הנה להפחית עד כמה שניתן פגיעה בחיות בר, מטעמי חמלה. כמו כן, נראה שזו איננה הדרך היעילה להתמודד עם התרבות היתר.

בגרף המוצג בשקופית ניתן לראות מודל מחשב החוזה כי "דילול" של אוכלוסיית התנים לא ישפיע לאורך זמן על גודל האוכלוסייה, ואילו הפחתת מזון זמין – תהיה יותר יעילה. הגרף לקוח ממחקר נרחב שהתבצע ע"י עמית דולב על תנים בגליל וברמת הגולן, כדי למצוא דרכים להפחית את ההגעה של תנים ליישובים. הוא מתאר את מידת ההשפעה הצפויה של שני סוגי ממשקים שנבחנו:

1. בממשק הפחתה של פרטים (כלומר ציד – הקו הכחול), גודל אוכלוסיית התנים אינו מושפע כמעט בכלל מכמות התנים שניצודו. זאת מכיוון שהתרבות התנים מפצה תוך זמן קצר על ההפחתה שההרג שנגרם באוכלוסייה. רק אם יתבצע דילול נרחב של יותר מ- 70% מאוכלוסיית התנים, תהיה השפעה על גודל האוכלוסייה – אלא שאז ההשפעה תהיה בלתי נשלטת ועלולה להביא להכחדה כללית.
2. בממשק הפחתה של משאבי מזון (הקו האדום), גודל אוכלוסיית התנים מושפע באופן ליניארי וישיר מסילוק מקורות מזון זמינים בשטח – כגון מזבלות, או זריקה של פגרי עופות אל מחוץ ללולים

תופעה ידועה היא שציד חזירי בר לא מוריד את מספרם - אלא להיפך, עלול להגדיל את האוכלוסייה! יש לכך שני הסברים: הראשון, במצב רגיל, החזירות הבוגרות והגדולות מתרבות, ולא מאפשרות לצעירות להתרבות. ברם, אם מבוצע דילול של הבוגרות, הצעירות נכנסות מוקדם יותר למעגל הרבייה. ההסבר השני הוא תוצאה של מחקר חדש, אשר טוען כי בעקבות השפעת לחץ הציד על המערכת ההורמונלית של החזירות, שעלולה לגרום להן להיות פוריות כבר בגיל מוקדם יותר.

רשות הטבע והגנים מופקדת על שלומן של חיות הבר מתוקף החוק בישראל והיא פועלת לשמור על חיות הבר ולצמצם את הפגיעה שלהן באדם ואת הטרדה הנגרמת לו מהן. בנוסף לרשות הטבע והגנים מעורבים בטיפול בסוגיה גורמים שונים: המשרד להגנת הסביבה; משרד החקלאות ופיתוח הכפר; גורמים עירוניים כמו הוטרנירים

העירוניים ומחלקות איכות הסביבה העירוניות; ארגונים לזכויות בעלי חיים; החברה להגנת הטבע; התארגנויות תושבים.

## שקופית 11 – פתרונות

איך אפשר לצמצם חיכוך בין חיות בר ואנשים?  
נתייחס כעת לגורמים השונים לכניסת חיות בר ליישובים, ונבקש מהתלמידים להציע פתרון רלוונטי, הנותן מענה לגורם. הם מוזמנים להתאים לכל גורם פתרון מהכרזה אשר בשקופית, ו/או להציע פתרונות נוספים משלהם. למשל:

| גורם                                                          | מענה / פתרון                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|---------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| חיות בר נכנסות ליישובים על מנת לחפש בהם מזון                  | <ul style="list-style-type: none"> <li>מאכילים את חיות הבית רק באזור הבית ולא משאירים מזון ומים של חיות המחמד ללא השגחה.</li> <li>לא מאכילים כלל חיות בר.</li> <li>מקפידים לשים את הזבל רק בתוך הפח.</li> <li>משתמשים בפחים יציבים שנסגרים היטב.</li> <li>מפנים ערמות של פסולת.</li> <li>אוספים את הפירות שנופלים מעצי הבוסתנים שבחצרות.</li> <li>ביישובים חקלאיים, מגדרים כראוי מתקני גידול של בעלי חיים המוחזקים מחוץ לבית (לולים, דירים, רפתות ופינות חי). כמו כן, מקפידים לפנות פגרים לפי תקנות משרד החקלאות והשירותים הווטרינריים.</li> </ul> |
| חיות בר נכנסות ליישובים על מנת לחפש בהם מים                   | <ul style="list-style-type: none"> <li>משקים את הגינות בשעות הבוקר. השקיה בבוקר מפחיתה לחות עודפת משום שהיא מאפשרת למים להיספג באדמה ולהתייבש במהלך היום תחת השמש.</li> <li>מגדרים גינות ופארקים, בהם יש אדמה רטובה.</li> <li>נמנעים מעודפי מים מהשקיה ומתאימים סוגי הצמחייה.</li> <li>מקפידים שלא יהיו נזילות מים ממוזגנים לחצרות, דליפות ביוב וכדומה.</li> <li>מחיים מעיינות שהתייבשו.</li> </ul>                                                                                                                                                |
| חיות בר נכנסות ליישובים על-מנת למצוא לעצמן מרחבי מחייה קבועים | <ul style="list-style-type: none"> <li>סוגרים חללים מתחת לבתים.</li> <li>מפנים גרוטאות.</li> <li>סותמים את החללים במסלעות.</li> <li>שומרים על שטחים פתוחים באמצעות תיעדוף של תוכניות התחדשות עירונית ועיבוי בנייה, על פני בניית שכונות חדשות על שטחים טבעיים.</li> <li>מתכננים שכונות וכבישים חדשים באופן שישתמש בכמה שפחות שטח, לא יפגע בבתי גידול רגישים, ולא יחסום מסדרונות אקולוגיים רגישים.</li> <li>מקימים מעברי בעלי חיים אקולוגיים מעל או מתחת כבישים.</li> </ul>                                                                          |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                       |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>הרתעה, הפחדה (הייזנג) של חיות בר במטרה להחזיר להן את הפחד הטבעי מבני-אדם. פעולות אלו משפיעות גם על הדורות הבאים: אימהות שהורטעו מלמדות את גוריהן לפחד מבני-אדם. פעולות אלו נעשות על ידי גורמי מקצוע בתיאום עם רשות הטבע והגנים, כלפי חיות בר שיש איתן קונפליקט ברור. חשוב מאוד לא להפחיד סתם ככה חיות בר ליד ביתכם-(הקיפוד בגינה או הדוכיפת בגן הציבורי).</li> </ul> | <p>התרגלות חיות בר לסביבת בני-אדם</p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------|

חשוב לזכור שהרחקת חיות בר ממקומות ישוב מבלי לטפל בגורמי משיכתן אליהם, אינה יעילה. מרשימת הפתרונות ניתן לראות כי יש מה לעשות ברמת הרשות המקומית, ויש גם מה לעשות באופן אישי / פרטי. **נשאל את התלמידים:** מה הם הדברים שהם עצמם יכולים לעשות? **נסכם:** ללא שיתוף פעולה של כולנו, לא נוכל לצמצם חיכוכים בין חיות בר ואנשים.

## **שקופית 12 - כיצד עיריית תל אביב מתמודדת עם האתגר של המצאות תנים בירקון ובאזורים**

### **נוספים?**

**עיינו בעלון ההסברה של העירייה – מה העירייה מבקשת מהתושבים?**  
**אפשר לצפות גם בסרטון שהעירייה הוציאה - מה העירייה מבקשת למנוע? מה היא מבקשת מהתושבים שלה לעשות בשגרה? מה היא מבקשת לעשות במקרה של מפגש עם תן?**

## **שקופיות 13-14 – תוספת אפשרית - פעילויות לתלמידים**

שלחו את התלמידים לסיור בסביבת בית הספר ובסביבת המגורים שלהם, כדי לחפש עדויות לחיות בר (החיות עצמן או קוצים, פרווה, גללים וכד'). בנוסף, שיבדקו –

- האם הפחים סגורים?
- האם יש אוכל מפוזר ברחוב?
- האם ישנן ערימות של גרוטאות ברחובות, בהן חיות בר יכולות למצוא מחסה?
- האם יש צינורות או ברזים שמטפטפים מהם מים, או קיים שימוש בממטרות במהלך שעות היום והערב?
- האם יש מפגעים שעלולים לפצוע בעלי חיים? (כמו בורות פתוחים שחיות יכולות ליפול לתוכם, בזנטיס, גדרות תיל וכו').

בעקבות הממצאים של התלמידים בשטח, בקשו מהם ליישם את ההמלצות שלמדו: כתבו מכתב לעירייה ופרטו את המפגעים שמצאתם או תכננו שילוט אטרקטיבי (יותר מזה שבשקופית) שמסביר לקהל הרחב על חשיבות פעולות המניעה לכניסת חיות בר לישובים שנלמדו.

בנוסף, ניתן לחלק לתלמידים את שאלון ה"בחן את עצמך" המצורף בעמודים הבאים, לבקש מהם לענות על חלק א' ובאמצעות חלק ב' של השאלון, לבצע סקר בקרב חמישה תושבים נוספים ביישוב.

## שקופית 15 – נשמור על חיות הבר – סיכום

אנו מוקפים בחיות בר מרהיבות שחיות לצידנו בשלום בתוך העיר והיישוב.

נשאל:

- מדוע חשובה נוכחותן של חיות הבר ברחבי הישוב? הדוכיפת, העורבני והחרדון הם חלק ממערכת אקולוגית בריאה למשל: הם ניזונים מחרקים ומזיקים. (ניתן להתייחס לשירותי המערכת האקולוגית)
- איך שומרים על חיות הבר במרחבי הישוב? פשוט לא מפריעים.
  - נהנים מהתצפית מרחוק.
  - לא מאכילים: מזון של בני אדם מזיק להן ומשנה את התנהגותן הטבעית.
  - משאירים אותן פראיות – חיות בר אינן חיות מחמד.
  - שומרים עלניקיון והגיינה ( - ) סניטציה משליכים פסולת לפח וסוגרים פחי אשפה.

## שאלון "בחן את עצמך" לתושבי הישוב

- א. האם יש חיות בר בקרבת ובתוך הישוב שלך?
1. מה פתאום, חיות בר יש רק בספארי באפריקה.
  2. יש ממש מעט חיות בר בקרבת ישובים
  3. יש המון חיות בר בסביבת הישוב – מציפורים, דרך זוחלים וגם יונקים.

- ב. איפה אתה נוהג להאכיל את חיות הבית שלך? (אם אין, נסה לחשוב כיצד היית נוהג לו היו לך)
1. כלי אוכל בחצר
  2. איפה שיוצא
  3. רק בתוך הבית

- ג. מה דעתך על האכלת חתולי רחוב?
1. אני בעד, צריך לדאוג לחתולים האומללים
  2. זה מיותר, לחתולים את היכולת לדאוג לעצמם
  3. צריך לעשות זאת בצורה מסודרת כיוון שהאוכל ששמים לחתולים מושך גם חיות בר

- ד. מה לגבי זריקת אשפה?
1. מניח ליד הפח. מפני הזבל כבר ייקחו אותה משם
  2. רק אם נראה לי שהפח מלא אני משאיר את השקית ליד הפח
  3. אני מקפיד לזרוק את האשפה לתוך הפח ולסגור את המכסה

- ה. מה אתה חושב על כך שבערים כמו חיפה יש המון חזירי בר?
1. לא איכפת לי, זה לא קשור אלי.
  2. אין מה לעשות. בני אדם בנו על שטחי המחיה של חיות הבר, אז אין להן ברירה אלא לחיות ביישובים
  3. בניה על חשבון שטחי מחיה גורמת לזה, איך צריך לעשות כל מה שניתן כדי לצמצם את התופעה. מוטב לפעול מראש, לפני שמגיעים למצב של חיפה.

- ו. לישוב בצפון נכנסים בלילות תנים, שועלים וחזירי בר ומשאירים אחריהם זבל מפוזר. מה לדעתך צריך לעשות?
1. להכין פינות האכלה מסודרות לחיות. הן פשוט רעבות
  2. לבקש ממפני הזבל שינקו מסביב
  3. להקפיד לזרוק את שקיות הזבל לתוך הפחים ולסגור אותם היטב

- ז. בשנים האחרונות יותר ויותר חיות בר נכנסות לתחומי ישובים וזה יוצר חיכוכים בין אנשים וחיות הבר. מה לדעתך הדרך הטובה ביותר לטפל בתופעה?
1. זו לא בעיה שלי
  2. זו אחריות של רשות הטבע והגנים והמועצה לטפל בנושא
  3. זו אחריות של כל אחד מאתנו - לשנות הרגלים כדי לא למשוך חיות בר לתוך הישוב

## חלק ב' - שאלון (בסגנון "בחן את עצמך") לתושבי הישוב

### הנחיות לסוקרים:

בחרו 5 תושבים מהישוב ושאלו אותם את השאלות הבאות.  
 השאלון בנוי מעשר שאלות אמריקאיות. לכל שאלה מספר תשובות. על הנשאלים לבחור מתוכן את התשובה שהכי נכונה עבורם.

את מספרי התשובות של כל שאל כיתבו במקום המיועד לכך ולבסוף חשבו את מספר הנקודות באופן הבא:

#### דוגמא:

$$א. 2. ב. 3. ג. 2. ד. 2. ה. 2. ו. 3. ז. 3 = 17$$

#### מראיין 1:

$$א. \_\_\_\_\_\_ + ב. \_\_\_\_\_\_ + ג. \_\_\_\_\_\_ + ד. \_\_\_\_\_\_ + ה. \_\_\_\_\_\_ + ו. \_\_\_\_\_\_ + ז. \_\_\_\_\_\_ = \_\_\_\_\_\_$$

#### מראיין 2:

$$א. \_\_\_\_\_\_ + ב. \_\_\_\_\_\_ + ג. \_\_\_\_\_\_ + ד. \_\_\_\_\_\_ + ה. \_\_\_\_\_\_ + ו. \_\_\_\_\_\_ + ז. \_\_\_\_\_\_ = \_\_\_\_\_\_$$

#### מראיין 3:

$$א. \_\_\_\_\_\_ + ב. \_\_\_\_\_\_ + ג. \_\_\_\_\_\_ + ד. \_\_\_\_\_\_ + ה. \_\_\_\_\_\_ + ו. \_\_\_\_\_\_ + ז. \_\_\_\_\_\_ = \_\_\_\_\_\_$$

#### מראיין 4:

$$א. \_\_\_\_\_\_ + ב. \_\_\_\_\_\_ + ג. \_\_\_\_\_\_ + ד. \_\_\_\_\_\_ + ה. \_\_\_\_\_\_ + ו. \_\_\_\_\_\_ + ז. \_\_\_\_\_\_ = \_\_\_\_\_\_$$

#### מראיין 5:

$$א. \_\_\_\_\_\_ + ב. \_\_\_\_\_\_ + ג. \_\_\_\_\_\_ + ד. \_\_\_\_\_\_ + ה. \_\_\_\_\_\_ + ו. \_\_\_\_\_\_ + ז. \_\_\_\_\_\_ = \_\_\_\_\_\_$$

אם הנשאל רוצה לדעת מה הציון ומשמעות הציון שלו בנושא, תוכלו להקריא לו ☺

### משמעות הציון:

**7-11 נקודות** – אתה חסר ידע בנושא או שהוא לא ממש מעניין אותך. אולי אתה לא מודע לבעייתיות שיכולה להיגרם מכניסת חיות בר לישובים, ואולי אתה בגישה של "יהיה בסדר".

**12-18 נקודות** – אתה מתחיל להבין שיש בעיה, אבל את הטיפול בה אתה משאיר למישהו אחר. לא בטוח שאתה מבין ששינויים פשוטים בהתנהלות שלך יכולים להשפיע ולצמצם את תופעת כניסת חיות בר לישובים.

**19-21 נקודות** – אתה גם מודע למצב המורכב ואתה גם מוכן לעשות מאמץ כדי להתמודד איתו בעזרתך נוכל לעשות שינוי ולצמצם את כניסת חיות הבר לישובים!

## **ביבליוגרפיה:**

- [ממשק אוכלוסיות יתר של תנים – מת אוריה למציאות, אקולוגיה וסביבה, 17.5.2016](#)
- [התמודדות עם חיות בר בסביבה העירונית, אקולוגיה וסביבה, 23.6.2020](#)
- [עמוד הפייסבוק של מטה המאבק של תושבי חיפה - מחזירים את החזירים לטבע](#)
- [דו"ח מצב הטבע של תכנית הניטור הלאומית, המארג, 2018](#)
- [אתר עמותת למען חיות הבר](#)
- [למה חיות הבר נכנסות לעיר וכיצד ניתן לצמצם את התופעה | בר-אדם \(hazirbar.co.il\)](#)
- [נינה סודין, מחקר: יותר ציד - יותר חזירי בר, YNET, יולי 2022](#)
- [נעה פישר, עצוב: הצבועה המפורסמת רותי נדרסה ליד מודיעין, YNET, יולי 2022](#)
- [מפוספסת: צבועה והעיר הגדולה, אתר רשות הטבע והגנים, 2019](#)
- [מה בין פסולת אורגנית למגפת כלבת, אקולוגיה וסביבה, 29.10.2020](#)
- [השפעת פסולת שמשאירים מטיילים על חיות הבר בפארק הכרמל, אקולוגיה וסביבה, 19.1.2021](#)